

Olyan diák, aki látja, amit lát

Ritkák a jó dokumentumfilmek a tévében. Úgy értem: a fontos filmek. Mert ha erről a műfajról van szó, nem annyira esztétikai mércéket használ az ember; sokkal inkább a téma, annak aktualitása, lényegi, életüket meghatározó vagy befolyásoló jellege érdekli, mint a forma, a feldolgozás módja. (A kettő persze, mint tudjuk, csak a didaktikában szétválasztható, a tartalmi szempontból kitűnő filmnek adekvát formát kell kapnia, és fordítva, feldolgozási bravúrok is akkor születnek, ha fontos, amit mondani akar az alkotó.) Okkal hisszük pedig, hogy a dokumentumfilm amolyan „valódi” televíziós műfaj — lehetne. Hiszen nincs alkalmasabb köze a napi érdek, jelenünket, nem annyira az örökkévalóságnak készült, mint inkább pillanatnyi eligazodásunkat segítő, problematikus társadalmi jelenségekkel foglalkozó filmalkotásoknak, mint a képernyő. Ahonnan közvetlenül lehet beszélni — szinte mindenkihez. Nem azért, hogy „kibeszéljük magunkat”, hanem a mozgósítás, a használni igyekező szándékával.

Azért mondom mindent, mert a szerdán (sajnos késő este) sugárzott Olyan diák, aki dolgozik című dokumentumfilm nézetem szerint a fontosak közé tartozik — a mondanivalóját tekintve. Arra a gondolatra juttatta a nézőt, hogy „nincs ez így jól, ahogy van”. Mármost a szakmunkásképzésben. A film nem fedezte föl a spányolvaszt, amiről szót — a szakmunkásképzés ellentmondásairól — sokféle, más forrásból ismerjük. Régóta „benne van a köztudatban” például, hogy elképesztően kevés a tantervezett közismereti tantárgyak aránya, hogy hetenként csak egyetlen magyar, és ugyanennyi történelemóra futja az ipari tanuló intézetekben. Ahová pedig többségükben azok a gyerekek iratkoznak, akik sem az általános iskolában,

sem otthon, családi körben nem kapnak kellő inspirációt: gondolkozni és beszélni érdemes megtanulni. Csak-hogy másként fest ez a „probléma”, ha olvasunk, vagy hallunk róla, mint akkor, ha egy tanterembe, ipari tanuló közbe csöppenünk és csak a nyugtalanító csöndet hallgatjuk hosszú percekig — a kérdés után: ki tudná elmondani egy verset, még elkezdni sem. Ugyan csak megvan az okunk az idegeskedésre, amikor a ki-nos nyögdecselet, a betű- és szótévesztéseket hallgatjuk, az olvasni nem tudást érzékeljük. A rossz közérzet egészen úrrá lesz rajtunk, amikor az önmagukat kifejezni képtelen gyerekeket erőszakoltan és ügyetlenül arra kényszerítik, hogy legalább más-sonk gondolatpaneljeit jegy-gezzék meg. Elkeseredetten hallgatjuk tanítóik okfejtését arról, milyen erőfeszítésekkel igyekeznek ellensúlyozni a „rossz hatásokat”, amelyek a fiatalokat az iskolán kívül érik. Vagyis: energiáik jó része elmegy az alapjaiban elhibázott „nevelő tevékenység-

re”, hogy tudnillik megpróbálják cáfolni a gyerekek valóságáról szerzett rossz tapasztalatait, s helyettük fennkölt nevelési célok ideáit beültetni a fejükbe.

Nem csoda, ha rosszízűen hangzót végül „illetékesek” mündert védő, „vannak még hiányosságok, de tekintsük inkább az eredményeket” — stílusú szöveget. (A film végére szerkesztett kerékszital-beszélgetés egyébként sem-miben sem tért el számtalan hasonmásától; tipikusan ab-ból a fajtából való volt, melyben a résztvevők foly-vást mondják a magukét pil-lanatnyi figyelemre sem mé-ltatva „partnereik” mondani-valóját. A szociológus való-ságalapú következtetéseit úgy engedték el a fülük mel-lett a többiek, mint süket ember a békakuruttyolást.) De talán éppen a film által kiváltott kellemetlen érzeteink segítenek, hogy a fino-man „közepesek iskolájának” nevezett szakmunkásképző-ben, ahol a nyolc osztályt a végzetiek 40 százaléka, a hol-napi munkaosztály „iskolá-zódik” — okosabban intézzük dolgainkat.

Sulyok Erzsébet

Újra megnyílt a Bajor Gizi Színházmúzeum

Vasárnap megnyitották a kibővített, megújított Bajor Gizi Színházmúzeumot: a hangulatos — a hajdani művész egykori villája — a Stromfeld Aurél utcában — immár teljes egészében a magyar színház emlékháza, a Magyar Színházi Intézet állandó kiállítás helye, ahol a 19. és a 20. század neves művészeinek alakjait, pályá-ját szemlélhetik. Az ország első színházmúzeuma — mi-lként Elbert János, a Magyar Színházi Intézet igazgatója és Gobbi Hilda Kossuth-díjas művésznő, a múzeum

kezdeményezője és szervező-kibővített, megújított beszéde-ben jele, megnyitó beszéde-ben a hangulatos — a hajdani színházi előadások szerepeit, a sikereit, hangulatát, élmé-nyeit eleveníti fel. A múzeum csaknem 30 évvel ezelőtt Gobbi Hilda kezdeményezésére, az akkori Népművelési Minisztérium anyagi támogatásával léte-sült. A felújított, kibővített emlékmúzeumban 15 helyi-ségben csaknem 300 színház-fényképe, személyes tárgya, naplója, jelmeze kapott hely-let.

Készülődés az építőtáborozásra

A nyáron — a június 23-i időnyomokak elvégzését, kapunyitástól — csaknem 70 vagy kipróbálják az erejü-kez középiskolák, főiskolák, lakásépítkezéseken, út-és egyetemista vállalkozik és vasútépítkezéseken — mon-24. építőtábori évadban erő-éitese a KISZ építőtábori moz-galmának, a diákok önkéntes munkavállalásainak hagyó-mányait, s vakációban 103 központi táborhelyen, szá-mos megyei szervezésű, és főiskolai, egyetemi építőtá-borban ragadnak szerszámot a diákok, hogy meggyorsítsák a sürgős mezőgazdasági

gazdaságok gyümölcsöseiben, kukoricaföldjein, szőlőkert-jeiben serénykedik majd. Az ország mezőgazdasági üze-mei közül jó néhányan már évek óta fogadnak nyári di-ákmunkásokat. A nyári önkéntes diákmun-kásokat mindenütt megfe-lelő munkafeltételek konkrét feladatok és jól felszerelt tá-borhelyek várják. A napi 6 órás munka mellett ezúttal is bőven válogathatnak majd kulturális, politikai és sport-programok között.

Az író esete a rádióval

Jó és hasznos szokása a rádióhoz, hogy így május végén, az ünnepi könyvhét előtti napokban a Könyv-premier című sorozat a köz-elző hétnapos könyvünne-m egyik-másik újdonságát veszi szemügyre, a szerzővel ké-szített interjú, némi kriti-kusi értékelés és persze a megjelenő mű néhány szem-elvényének ismeretése ré-vén.

Éz alkalommal — szerdán délután a Kossuth adón — Rákósy Gergely került sor-ra, Mennyből az oroszlan című novelláskötetével. A Magyar Rádió, a Magyar Könyvtudósok és Könyvtér-jesztők Egyesülete, valamint a TIT budapesti irodalmi szakosztályának a Kossuth-klubban rendezett közös műsorát Tarján Tamás ve-zette, Haumann Péter és Mészáros Károly olvasta föl a Rákósy-írásokat, s Faragó Vilmos, az Élet és Irodalom főszerkesztő-helyettese, to-vábbá Lázár Ervin író be-szélte a műről a szerzőről — s megszólalt maga Rákó-sy Gergely is. Az a Rákósy Gergely, aki egészen sa-játos, egyéni hangjával külön helyet foglal el a mai ma-gyar prózában, s akinek ne-véhez — több kitűnő no-velle és regény mellett — az elmúlt három és fél év-tized egyik legjobb magyar szatirája, Az óriások fűz-dik.

Az író meglehetősen szűk-szavúnak és zárkózottnak

lűnt, a rádióhallgató kissé csodálkozott is ezen, de mindjárt meg is nyugodott, végtére is az írói személyi-ség ily felszínes megnyilvá-nulási teljes mértékben el-hanyagolható, mindenkoron a mű bizonyítson, ha tud. S Rákósy esetében — tud.

A jámbor rádióhallgató, kinek könyvespolcán rendre sorakoznak az író eddig megjelent kötetei, kedves szerzőjének legújabb köny-vét is persze megveszi. S föllapozván a Mennyből az oroszlan, megütközve veszi észre, hogy a rádióban hal-loit, címadó novella egészen másként kezdődik, mint aho-gyan Mészáros Károly felolvas-ta. Azután — hét (!) oldal-al hátrább — rátalál a szó-vegrésre, honnantól a nem részletek cíttől rádiós fel-olvasás kezdődött. Első reak-ció: mi ez? Időhiány? A műsor negyven percig tar-tott, jutott idő arra, hogy megszólaljon a kritikus, a szerző író-barátja, maga a szerző, s elhangzott összesen három írásmű. Akkor? Mi található az inkriminált hét oldalon, ami nem méltó a felolvasásra? Netán eszté-tikai szempontok szerint (?) döntött volna így, aki dön-teni hivatott? Lássuk csak: a novella második oldalán néhány mondat Rákósi Mátyásról, a jószágos és bölcs atyáról, aki „— szintén jósa-gos és bölcs kórusával együtt — unostalan az amerikai négerek helyzetéről szóno-

kol, miközben a jugoszláv határ mentén marhavago-nokból gyereksírás hallat-szott, s fehér szakállú nagy-apák meredtek a kis rúcsos, vagy szögcsúros ablakokon át tünéző falujukra.” Aha. És a döbbenet: csak nem...?

De nem. A másik felolvas-tott írást Elfogyott a cipő-paszta címmel adták elő. A könyv tartalomjegyzékében ilyen cím nincs. A Koordi-náció című írásban talált rá a jámbor és immár végleg elképedt rádióhallgató — a mű egyik betéteként. Nem nagy dolog mondhatná nagyvonalúan, de valaho-gyan mégessem tudta meg-nyugtani magát. Az írói szabadságról ebben az or-szában oly sok szó hang-zott el az elmúlt néhány év-tizedben, sőt: még a művek íránti tisztelteléről is. (A har-madik novella, a C-vitamin teljes terjedelmében hang-zott el. Némi engedelmény-re azért szükség van.) Igaz, már Dante alkalmazta az in-medias res eljárást az Isteni színjátékban, de rémlik, mintha kissé másként értel-mezte volna a dolgot, mint a Könyvpremier legutóbbi adásának érintett illetteke-se(i). A rádióhallgató, jám-borságát véleképp feladva, tovább füstölgött magában: éppen a fent említett jószágos és bölcs atyának volt némi baja például Madách Tragé-diájával, de a Rákósyval (az ipszilonossal!) történt eljárás alapján akárcsak a falansz-ter-szín utántölti lehetne elő-adni valamelyik színházban Madách remekét, természe-tesen az eredeti címmel. Vagy mondjuk a falanszter-színig. Ha mást nem is, időt mindenképpen nyerne vele a kultúrát kedvelők serege, köztudott, hogy az pedig pénz, rohanós korunkban jobban mint valaha.

Egyébként valamit minden kétséget kizáróan meg-értett a jámborságot vissza-nyert rádióhallgató. Hogy a szerző miért tűnt oly szűk-szavúnak az interjú közben, s hogy miért is oly indulat-sos szinte minden írásában. Lám-lám, mi tesz egyetlen y-betűt, gondolta elmélázva, majd végigsimított Rákósy Gergely-kötetein, s örült, hogy nem abban a szobában található, ahol a rádióké-szülők.

Domonkos László

Magyar nevű orchidea

Az egyesült államokbeli Harvard egyetem magyar származású botanikusa, Ga-ray László, egy eddig ismeretlen orchideanemzetsé-get fedezett fel Venezuelá-ban. Hajdani tanára, a Pé-ceszt élő Horvát Olivér bo-tanikus tiszteletére „Horvá-tia Andicola”-nak neveze-te el. Garay László, akit a Mecsekfalán dolgozó tudós vezetett be a botanikába a felszabadulás előtt vándorolt ki, és 1958 óta dolgozik az Egyesült Államokban. Je-lenleg ő az orchideák leg-nagyobb szaktekintélye a vi-lágon.

Mocsár Gábor

Pajti

Tíz év egy kiskutya életéből

Egy kis kutylógia

19. Próbáljunk meg egymás mellé állítani két kutyát. Például Pajtót, a tacsikót, meg ut-cabeli cimboráját, a Betti névre hallgató rémisz-tó pófajú, amúgy nagyon játékos kedvű bo-xert. (A boxer és a markunkban elférő kínai palotakutyácska párhuzamáról ne beszéljünk, mert a palotakutyácska tulajdonosa ezt az egy-más mellé állítást nem engedné meg, attól fél-ne, hogy a boxer keresztben elnyelné az ő ku-tyácskáját.) Nézzünk rájuk és — a hasunkat fogjuk majd a röhögéstől. És akkor felöltik bennünk a kérdés, ami Gazdi elég gyakran foglalkoztatja: ha ez a görbelábú, kedves pófá-jú, hosszú fülű apróság, vagyis a tacsikó kutya, akkor az az ijesztő pófajú, rövid fülű, óriási termetű boxer is kutya? Ekkora különbség a kettő között és egyik is kutya, a másik is ku-tya? Vagyis kutya—kutya—egy kutya? És hon-nan tudják egymásról, hogy az a másik — kutya? De ez még csak az alak, meg a nagy-ság — de hol vannak a színek? Mekkora tarka-barkaság! Az egyik, mondjuk a kuvasz hófehér — hacsak heverészsé közben össze nem pisz-kítja a szőrcét —, a másik mondjuk a puli pe-dig fekete. De van fehér puli is. Itt van aztán a sárgás-barnás Pajti meg az ausztráliai vörös szőrű dingó — mert az is kutya, bár vadon él — meg az a sok tarka kutya. Van olyan fekete-fehér kutya ezek rendszerint kócs kutyák, még fajtájuk sincs, amelyekről nem lehet megállá-pítani, vajon melyik az alapszíne, a fehér-e vagy a fekete. (Ez éppen olyan dolog, mint az a vita, amit a tudósok évek óta folytatnak, m-űdem egymás pajának ugorva, hogy a zeb-rána, melyik az alapszíne. A sárga-e és ebben vannak a fekete csíkok vagy pedig a fekete és

ebben vannak a sárga csíkok, és a kérdés máig sincs eldöntve, de térjünk vissza a kutyákhoz.)

Ónáluk nem úgy van ám, mint az emberek-nél. Az emberi „kiskutya” nem szívesen áll szóba az emberi „nagykutyákkal” — de inkább megfordítva áll ez: a „nagykutyák” lenézik a „kiskutyákat”. Nem barátkoznak. De látna va-laki azt a mámoros örömet, amikor Betti, az óriási boxer találkozik Pajtival, a pici tacsikó-val. Az első alkalommal Gazdit előntötte a ré-mület. Pajtó megpillantotta Bettit már jó mesz-sziről. Betti elég nagy ahhoz, hogy messziről meg lehessen látni. Pajti felkapta a fejét, nézte, nézegette, mi lehet az, és amikor felismerte, hogy ott egy kutya jön, nekirugaszkodott és testét kifialakúra hajlítva, lábait szinte látha-talan gyorsasággal pörgetve rohant feléje.

Gazdi hiába szaladt utána, hiába kiabált, hogy Pajti, Pajti, állj meg, ahogy a lavinát nem lehet megállítani — Pajtót sem, ilyenkor. És amikor Gazdi nagylihegve odaért, szemé-szája elállt a csodálkozástól. A két kutya szemben állt egymással, Pajti irtóztató gyorsan rezeg-tette a farkát, Betti nem rezeggett, mert nincs farka (levágták), viszont leguggolt, s őszinte örömmel szagolgatta Pajti orrát. Aztán meg-kezdődött a kórtánc. Ez inkább Pajtira vonat-kozik: körberohangálta az óriási kutyát, az is ugrott jobbra, balra egyet-egyet; de amit Pajti művelt! Betti gazdája is mosolygva nézte ezt a mutatványt, a járókelők is megálltak, azt várták, mikor eszi meg a nagy a kicsit. De hát erről szó sem volt. Alig lehetett szétválasztani egymástól a két kutyát, s azóta is roppant mó-don örülnek a találkozásoknak. Igen jó barátok lettek.

Íme, a járókelők mit gondoltak: megeszi a nagy a kicsit. Igen, mert ők az emberi viszony-okat akarták alkalmazni a kutya viszonyok-ra. Az emberi világ milyen? A fehérek hajdan rabszolgaságba vitték a fekete színű embereket. Irtózták az indiánokat, mert más volt a színük. Örök a harc a sárgák meg a fehérek, meg a feketék között. A kutyáknál ez a szégyenletes ellenézés ismeretlen. És ennek ellenére annyi, de annyi téves gondolat forog az emberek agyá-ban a kutyákkal kapcsolatban, hogy erről kü-lön könyvet kellene írni.

Csak egy megtörtént esetet mondjunk el épp Pajtival kapcsolatban. Gazdi levitte futkározni, s egyéb dolgokat elintézni. Pajti ahogy szokta,

orrát állandóan a füvek közt terelgetve porszi-vózott a parkban. A járdán jött egy néni, ké-zenfogva vezetve egy kislányt. A kislány meglátta Pajtót.

— Anyu! Ott van egy kicskuta! Ugye, nem hajap meg! Gyeje ide kicskuta! — Könyörögve fordult az anyjához: — Úgy sejtetném meg-simogatni...

Mire a mama magához rántotta a gyereket, s ezt mondta:

— Jöjjen csak ide az a ronda dög! Úgy, de úgy belelúgnák, hogy csak repülne.

Gazdi meghallotta a párbeszédet és dühét visszafojtva, udvariasságot színlelte azt mondta a mamának:

— Kedves asszonyom, először is, tanuljon meg magyarul...

— Micsoda? Hogy én tanuljak meg? Micsoda beszéd az!

— ...mert azt nem úgy mondják, hogy bele-lúgnák, hanem belelúgnék. Másodszor pedig, ne úgy nevelje a kislányt, hogy gyűlölje, hanem úgy, hogy szeresse az állatokat.

— Mi köze hozzá, hogy én hogy nevelem a gyereketem...

Igaz van. Mindenki úgy nevei jóra, avagy rosszra a gyereket, ahogy akarja.

Közben azonban történt valami. Pajti ide-oda fürkészett. Oda sem figyelt, hogy a járdán egy csapat gyerek közeledik. Lehettek nyolcan-tizen. Velük volt egy néni, bizonyosan a tanító néni. Amikor a gyerekek meglátták Pajtót, uccu neki, hozzárohantak. Pajti farkcsóválva fogadta őket. A gyerekek körbe farkozták, Pajti pedig körbe-járt közöttük. Mindegyiknek megszagolta a cipő-jét. (Ki tudja miért, Pajti az ismerkedést mind-ig a cipőnél kezdi.) A gyerekek pedig sorban, ahogy Pajti elhaladt előttük, megsimogatták a kiskutyát. Gazdi odaballagott hozzájuk. De ak-kor már ott volt a kísérő néni is. Mindketten meghatottan nézték ezt a gyermek—kutya ba-rátkozást. Gazdi szívet azonban pár pillanat múlva valami elsomorította. A gyerekek csak ennyit tudtak mondani, pedig már hét-nyolc évesek lehettek: Uuuuu... Uuuu... ku...ku... uuuu... És csillogott a szemük: eleven kisku-tyát simogathatnak. Azonnal kiderült, hogy a gyerekek siketnémák. És az utcában levő ne-velőthönből jöttek ki sétálni. Senki nem ne-velte őket arra, hogy gyűlöljék az állatokat.

(Folytatjuk.)